

Česká vláda v době volebních remíz

07.února 2007 Petr Sokol

Česká republika zažila rekordně dlouhé sestavování vlády. Poprvé si vyzkoušela vládu bez důvěry parlamentu a druhý ústavní pokus. Jen „dva poslanci“ nás nakonec dělili od pokusu třetího. Předpokladem takového povolebního vývoje se pochopitelně stal volební výsledek. Již roky se sice u nás mluvilo o patových volebních výsledcích, ale až nyní jsme si vyzkoušeli pat skutečný - padesát na padesát.

Položme si dvě otázky. Je patový stav českou specialitou nebo evropským trendem současnosti? Může se vláda vzešlá z popsaného patu udržet delší dobu u moci?

Nejprve se zaměříme na obvyklost remízových výsledků. Každému, kdo v poslední době sledoval výsledky parlamentních voleb v jednotlivých evropských státech, musela projít hlavou myšlenka, že žijeme v době volebních remíz.

Samozřejmě bychom mohli kladnou odpověď na otázku, zda se jedná o remízový trend, smést ze stolu úvahou, že v Evropě probíhá každoročně mnoho parlamentních voleb a nyní se čistě náhodou zrovna sešly podobné výsledky. Jenže loni volilo v Evropě své parlamenty třináct států a v sedmi z nich volby skončily těsně: na Ukrajině, v Maďarsku, v Itálii, v České republice, ve Švédsku, v Rakousku a naposledy v Nizozemsku. Naproti tomu za „jasný“ lze označit výsledek voleb v Černé Hoře, Makedonii, na Slovensku, Lotyšsku, v San Marinu a na Kypru. Z předcházejících počtů nám tedy vychází, že nerozhodné volby jsou v posledních měsících jasným trendem. Současné volební výsledky směrem k jejich větší vyrovnanosti posunuje hned několik faktorů.

Levice a pravice přežily

Ještě nedávno byly velmi obvyklé a módní úvahy, že rozdělení na pravici a levici se přežilo. Dnešní politická a ekonomická situace v Evropě ovšem tyto hlasy utišila. Rozbujelé sociální systémy v Evropě přestávají zvládat nároky na ně kladené a starý koncept sociálního státu se dostává do reálných problémů. V takové situaci se část politických stran snaží přes panující realitu dosavadní model zachovat a používá „stará dobrá“ levicová témata, zatímco druhá část stran podporuje radikální reformy, šetření a další nepříliš populární opatření. Společnost se proto v pohledu na to, zda zachovat nebo reformovat sociální systém, štěpí na dva vyhraněné tábory.

Propracovanější kampaně

Politické strany mají dnes k dispozici pro předvolební kampaně mnohem kvalitnější komunikační prostředky. Kampaně politických stran pozvolna ztrácejí charakter kontaktního přesvědčování voličů a posouvají se k velkým mediálním kampaním. Ve volbách se stále více i v Evropě po americkém vzoru prosazuje televizní reklama v podobě placených spotů. Volebním kampaním se věnují profesionální reklamní agentury. Díky tomu se daří stírat slabiny některých lídrů. Často se volebním stratégům podaří krátce před volbami dohnat ztrátu, kterou má šéf vlády na opozičního lídra. Za příklad může sloužit vzestup podpory, který oproti předvolebním průzkumům dosáhl v ostré kampani Silvio Berlusconi nebo Gerhard Schröder.

Dnešní kampaně široce využívají volební průzkumy. Stratégové kampaní proto mají příležitost najít slabiny kandidátů a v mediální kampani je umně zakrýt na své straně a naopak odhalit na straně soupeřů. Vzpomeňme, jak slabší řečník G. W. Bush udolal J. Kerryho pomocí cíleného mediálního útoku na jeho válečnou minulost.

Vedení moderních volebních kampaní zvedá náklady na ně, což posiluje pozici nejsilnějších stran, které si jako jediné mohou díky finanční síle podobné kampaně dovolit.

Německo - první pat v řadě

V Německu vládní SPD sáhla už předloni, ve snaze odvrátit blížící se volební porážku, po nečekaných předčasných volbách. Socialisté vsadili na dvě karty: srovnání lídrů obou největších stran a kritiku reformních plánů pravicové CDU. Personifikace volební kampaně na duel „charismatického“ Schrödera a „bezbarvé“ Merkelové měla SPD pomoci dohnat velkou ztrátu v preferencích. Němečtí socialisté navíc „zapomněli“ na to, že jsou sedm let u vlády a opozičně napadali program křesťanských demokratů. Strategie sociálních demokratů zafungovala. Černo-žluté spojenectví jejich rudo-zelená aliance sice nedohnala, ale díky přítomnosti východoněmeckých postkomunistů v Bundestagu, nedosáhl většiny ani jeden blok a nezbylo jiné řešení než velká koalice.

Maďarsko - volební repríza po čtyřech letech

V Maďarsku těsný výsledek letošních voleb nebyl premiérou. Parlamentní volby před čtyřmi lety v této zemi totiž dopadly ještě těsněji. I nyní zde byl souboj o hlasy voličů téměř redukován na duel lídrů dvou nejsilnějších stran. Dva mladí, výřeční šéfové stran zaznamenali při sčítání výsledků jen nepatrný rozdíl. V Maďarsku k těsným volebním výsledkům přispívá i velký důraz na národní otázky, které občas překrývají ekonomická témata, a také maďarský supersmíšený volební systém.

Itálie - souboj gigantů a skutečný pat

Itálie nabídla německý scénář, ale v opačném pravo-levém gardu. Pravicový premiér Silvio Berlusconi dostal své pověsti mediálního mága a v kampani obratně zvedal svou podporu mezi voliči. Nakonec mu chybělo jen 26 tisíc hlasů. Itálie tedy zažila, narozdíl od České republiky, remízu voličskou, kdy téměř přesně napůl byl rozdělen elektorát. Díky volebnímu zákonu s premií pro vítěze se nekonal pat v parlamentu, jak ho prožíváme u nás.

Specifický příklad patu i jeho řešení představují také ukrajinské volby. Prozápadní „oranžové“ strany ve volbách skončily jen velmi před proruskými „modrými“ silami. Od voleb pak pokračuje různé přetahování jednotlivců i celých stran z jednoho tábora do druhého a naopak. Jako příklad uvedme jen, že ve volbách těsně vyhráli oranžoví, premiérem ale aktuálně je vůdce modrých.

Švédské volby přinesly pohodlnou většinu pravicové koalice, ale i ony jsou příznakem narůstajícího rozdělení společnosti na dvě zhruba stejně velké skupiny odpůrců a příznivců reformu. To možná překvapí v zemi s tak socialistickou tradicí jako má Švédsko, ale bipolární uspořádání politických stran proniklo už i do Skandinávie.

Také v říjnových rakouských volbách dělilo obě velké strany jen jedno procento hlasů. Pravicový ani levicový blok nezískal většinu, vše tedy směřovalo k vytvoření velké koalice.

Nizozemská atomizace

Nizozemci rozdali hlasy dokonce takovým způsobem, že ani velká koalice dvou největších stran nemá sama většinu a bloky pravice a levice jsou úplně vyrovnané. Vládu tak půjde sestavit jen s velmi netradičními partnery jako je Strana zvířat, protestanští fundamentalisté nebo komunistická

Socialistická strana. Nizozemsko je zvyklé na dlouhé sestavování vlády. Nyní se však očeká překonání všech dosavadních rekordů.

Z evropských států tak už vlastně zbývají jen výjimky, kde spolu nesoupeří dvě velké strany nebo dvě velké aliance politických stran.

Kudy z remíz?

Hlavním lékem na volební remízy se jeví změna volebních systémů. Ke změně směrem k různým většinovým nebo alespoň prémiovým prvkům je ovšem třeba ustavení většiny v parlamentu. To je však většinou spojeno s existencí alespoň nějaké vlády.

Při patovém výsledku existují v zásadě dvě hlavní cesty k ustavení vlády. Jednu vyzkoušely v sousedním Německu a Rakousku a jmenuje se velká koalice. Ta má sice obvykle v parlamentu širokou většinu, ale zase zpravidla nemá velkou vůli volební zákon měnit. Poslanci obou velkých stran si totiž na pohodlnou většinu rychle zvyknou a jejich dosavadní „nepřátelství“ se tak rychle otupí. Ve velké koalici navíc nejvíce ztrácí vítěz voleb, který musí dělat velké ústupky. Dokladem může být aktuální velká koalice v Rakousku, kde si poražení lidovci vyjednali nejenom zachování většiny programových výdobytků své předcházející pravicové vlády, ale také polovinu křesel. Lidovci navíc obsadí ve vládě většinu klíčových ministerstev. Jen namátkou jde například o posty financí, obrany, zahraničí, zemědělství a sociálních věcí.

Druhou možností, kudy z patu, je menšinová vláda. Ta nakonec vznikla i v České republice. Druhá Topolánková vláda je sice nejsilnější možnou menšinovou vládou, když kontroluje polovinu křesel v PS, ale přesto, či právě proto, ji nemůžeme označit za většinovou. Jaké jsou tedy perspektivy této vlády? Její pozice může být mnohem pevnější než se na první pohled a po měsících přetahování může zdát. Sto křesel ve Sněmovně znamená, že ji opozice nemůže sesadit, ani kdyby se do opozičního středu vrátili dva poslanci, kteří vládě umožnili vznik. Zájmem obou těchto poslanců je naopak udržet tuto vládu u moci co nejdéle. Vždyť pád vlády by mohl znamenat, že následně přijdou předčasné volby a poslanci Pohanka a Melčák skončí v takovém případě své politické kariéry. Oba si tak samozřejmě musí přát čtyřleté funkční období a stabilní vládu. Totéž platí, i když z jiných důvodů, pro obě menší koaliční strany. Lidovci nemají v případě nových voleb nic jisté a navíc se i s novým předsedou potýkají s řadou problémů: vybrali do vlády naprosto nezkušenou ministryni kultury a předseda Čunek se složitě brání obviněním z korupce. Jediným nebezpečím pro život nové vlády tak může být nejistota v řadách nejsilnější vládní strany. Ta by však byla sebevražedná nejen pro tuto vládu, ale i pro samotné občanské demokraty.

Nová vláda má tak velkou příležitost schválit nový volební zákon, který by omezil možnost volebních patů. Pro změnu volebního zákona totiž můžou bez obav hlasovat i dva nezařazení poslanci. Svou (bývalou) levicovost tím totiž určitě nezradí. Zbývá jen shodnout se v koalici, jak sladit zájmy velkých stran, malých stran a rozumného volebního výsledku.